

Л. В. ТКАЧУК

кандидат педагогічних наук, доцент

УМАНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ
ПАВЛА ТИЧИНИ

**ВИХОВАННЯ СТУДЕНТІВ ВИЩОГО ПЕДАГОГІЧНОГО
НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ НА ІДЕЯХ ТОЛЕРАНТНОСТІ**

Сучасний етап розвитку українського суспільства потребує нових форм співіснування між державами, народами, людьми на засадах гуманізму, ненасильства, культури миру та співробітництва. Толерантність як одна з норм поведінки людини, має велике значення для злагоди в цивілізованому суспільстві, і, як основа міжнародних взаємин, стає передумовою подальшого існування людської цивілізації. Як зауважує В. Кремень, з появою явища глобалізації відсутність толерантності у взаєминах народів і держав призведе до самознищення людства. А отже, людство повинно навчитися толерантності, взаєморозумінню між людьми, повазі до традицій інших народів, свідомому прийняттю альтернативної точки зору, плюралізму думок і оцінок взаємопроникнення різних культур.

Декларація принципів толерантності (прийнята 16 листопада 1995 року) визначає толерантність як “повагу, сприйняття та розуміння багатого розмаїття культур нашого світу, форм самовираження та самовиявлення людської особистості”, “обов’язок сприяти утвердженню прав людини, плюралізму, демократії та правопорядку”. “Толерантність” означає, що кожен може дотримуватися своїх переконань і визнає таке право за іншими. Виховання в дусі толерантності Декларація розглядає як невідкладне завдання, яке “повинне розвивати в молоді здібності до незалежного мислення, критичної оцінки та формувати високі моральні критерії”.

Питання терпимості, етичності, гуманістичного виховання стає вагомим чинником внутрішньої стабільності в Україні, яка за своїм

геополітичним становищем опинилась на перехресті світових культур. Сьогодні українська молодь опинилася в умовах соціально-економічної та духовної кризи: багато юнаків і дівчат значною мірою втратили здатність перейматись хвилюваннями й турботами іншої людини, що призводить до утвердження байдужості, жорстокості, ворожнечі, насильства. Тому активізується процес пошуку ефективних механізмів виховання молоді у дусі толерантності, поваги до прав і свобод інших людей незалежно від їхньої національної, соціальної приналежності, поглядів, світосприйняття, способів мислення та поведінки.

Особливої гостроти ця проблема набуває в зв'язку з підготовкою нової генерації педагогічних кадрів, толерантних за своїм світосприйняттям, ставленням до дійсності, здатних у практичній діяльності виходити з сутності гуманізму та природи вихованця, його потреб та інтересів, що відповідає вимогам Державної національної програми “Освіта. Україна XXI ст.”, Концепції національного виховання, Національної доктрини розвитку освіти, Концепції громадянського виховання особистості.

Педагогіка толерантності передбачає спеціально організований навчальний процес, одним із завдань якого є навчити вихованців правил поважного ставлення до інших людей, народів, культур. Як доводять результати наукових досліджень та досвід педагогічної діяльності, найефективнішим у плані впливу на студентів є демократичний стиль, який передбачає діалог, рівноправне партнерство в спілкуванні і суб'єкт-суб'єктну взаємодію, нормами якої виступають емоційна та особистісна відвертість партнерів, довірливість і щирість почуттів, терпиме ставлення до поглядів і звичок співрозмовника.

Діалогізація передбачає особливий тип педагогічного спілкування, пронизаний намаганням педагога розуміти особистість студента, поважати його як найвищу цінність і встановити з ним гуманні стосунки в

навчальному процесі. Така взаємодія забезпечує розвиток толерантних стосунків між педагогами та студентами, і в студентському середовищі.

Особливостями діалогічного спілкування є:

- установка на взаємну довіру, відповідальність і доброзичливість у спілкуванні;

- рівність позицій того, хто навчає, та того, хто навчається; за такої умови здійснюється взаємний вплив один на одного, формується здатність ставати на позиції іншого;

- відсутність оцінок, повне прийняття вихованця таким, який він є, повага та довіра до нього;

- особливе емоційне забарвлення спілкування, щирість і природність вияву емоцій, установка на взаємне проникнення у світ почуттів і переживань один одного (Л. А. Петровська).

Толерантність виступає як особистісна якість, що підлягає розвитку у процесі навчання, виховання, самовиховання. Відтак, потрібно поставити мету сформувати у майбутніх педагогів: знання, вміння та навички толерантного ставлення до оточуючих, бажання включити толерантність в особистісну систему цінностей, установку на толерантність, спираючись на яку студенти у ході різноманітної спільної діяльності з викладачем та самовиховання будуть розвивати у себе толерантність як особистісну рису.

Вихованню цих складових частин сприяє створення толерантного виховного простору навчального закладу, що досягається за рахунок його гуманізації, створення атмосфери безконфліктного спілкування, психологічного комфорту, встановлення емоційного благополуччя студентів, використання вербальних і невербальних засобів взаємодії, створення умов для самовираження та ситуацій успіху.

Особливої уваги заслуговують використання різноманітних організаційних форм навчально-виховної роботи (групова бесіда, дискусія, розмова “за круглим столом”, інтерв’ю, обговорення моральних дилем, розв’язання педагогічних ситуацій, використання різноманітного спектру

ігор: сюжетно-рольових, імітаційних, пошуково-рольових, комунікативних, ділових тощо); прийоми інтерактивної взаємодії (“велике коло”, “акваріум”, “мозковий штурм”, “обмін ролями”, “ломка стереотипів”, “корекція позицій”; елементи соціально-психологічного тренінгу на заняттях та в позааудиторний час (“знайомство”, “позитивне мислення”, “Яким я бачу себе?”, “уявлення успіху”), у яких формуються навички міжособистісної взаємодії, спрямованої на компроміс і співробітництво, які є важливими характеристиками толерантної поведінки, а високий рівень проведення спільного обговорення спірних питань ґрунтується перш за все на культурі мовного спілкування. У такому спілкуванні студент вчиться розуміти цінність думок співрозмовників, поважати їхню і свою гідність, усвідомлює особисту значимість.

Участь студентства у різноманітних благодійних акціях, де на добровільних засадах вони мають змогу допомогти, підтримати тих, кому, на їх думку, потрібна увага, сприяє розвитку їх здатності до розуміння, співпереживання, співчуття, довіри і чуйності.

Підсумовуючи, зауважимо, що рух до толерантності в педагогіці є незаперечним фактом сучасної епохи. Виховання толерантності в освітньому процесі вищого навчального закладу вимагає підвищення рівня інформованості студентів про змістові аспекти феномену толерантності, особливості вивчення цього явища в рамках різноманітних галузей знань; розвиток у студентів ціннісних орієнтацій, які спрямовані на керування принципами толерантності в професійній та позапрофесійній діяльності; формування вмій і навичок толерантної міжособистісної взаємодії. Це досягається створенням толерантного виховного простору вищого навчального закладу, формуванням здатності та емоційно-вольової готовності учасників навчально-виховного процесу до рівноправного діалогу з іншими, їх доброзичливому розумінні один одного як партнерів по спілкуванню; реалізацією різноманітних дискусійних та ігрових форм навчальної та позааудиторної роботи в процесі виховання толерантності.